

El Taller-Escola de Pintura i Escultura de la Generalitat de Catalunya a Tarragona

Rosa M. Ricomà Vallhonrat

Acadèmica corresponent per Tarragona. rricoma@dipta.cat

Resum

L'adveniment de la República l'any 1931 i la restauració de la Generalitat el 1932 suposà la revisió i la renovació dels ensenyaments en general i de l'art en concret. La creació de l'Escola Superior de Paisatge d'Olot i del Taller-Escola de Pintura i Escultura de Tarragona foren les dues accions més significatives en l'àmbit artístic. El Taller-Escola de Pintura i Escultura de Tarragona tingué una vida curta però intensa. El primer curs fou inaugurat el gener de 1935; les vicissituds de la Guerra Civil, la feren desaparèixer, físicament, arran dels bombardeigs que la ciutat de Tarragona patí de forma continuada al llarg del bienni 1937-38. Tot i això, el seu esperit i el seu mestratge varen continuar presents en les persones que s'hi formaren, deixant una petjada que ha perdurat en la memòria de la societat al llarg dels anys.

Paraules clau: Taller-Escola / Tarragona / Ignasi Mallol / Joan Rebull.

Resumen

El Taller-Escuela de Pintura y Escultura de la Generalitat de Catalunya en Tarragona

El advenimiento de la República en 1931 y la restauración de la Generalitat el 1932 supuso la revisión y la renovación de las enseñanzas en general y del arte en particular. La creación de la Escuela Superior de Paisaje de Olot y del Taller-Escuela de Pintura y Escultura de Tarragona fueron las dos acciones más significativas en el ámbito artístico. El Taller-Escuela de Pintura y Escultura de Tarragona tuvo una vida corta pero intensa. El primer curso fue inaugurado en enero de 1935; las vicisitudes de la Guerra Civil, la hicieron desaparecer, físicamente, a raíz de los bombardeos que la ciudad de Tarragona sufrió de forma continuada a lo largo del bienio 1937-38. Aún así, su espíritu y su maestría continuaron presentes en las personas que se formaron en ella, dejando una huella que ha perdurado en la memoria de la sociedad a lo largo de los años.

Palabras clave: Taller-Escuela / Tarragona / Ignasi Mallol / Joan Rebull.

Abstract

The Painting and Sculpture School-Workshop of the Autonomous Government of Catalonia in Tarragona

The birth of the Republic in 1931 and the restoration of the Autonomous Government of Catalonia in 1932 led to a review and the renewal of education in general, and art education specifically. The establishment of the Landscape School of Olot and the School-Workshop of Painting and Sculpture in Tarragona were two of the most significant actions within the field of art. The School-Workshop of Painting and Sculpture in Tarragona had a short yet productive life. The first academic year officially began in January 1935. The vicissitudes of the Civil War caused it to physically disappear, as a result of the continuous bombings that the city of Tarragona experienced throughout 1937-1938. In spite of this, its spirit and teachings prevailed among those who had been taught there, leaving a footprint that has endured in the memory of society throughout the years.

Key words: School-Workshop / Tarragona / Ignasi Mallol / Joan Rebull.

Primeres referències del Taller-Escola

Quan sorgiren les primeres notícies sobre la possible creació d'un centre d'ensenyament artístic a Tarragona trobem que a Catalunya, i específicament a Barcelona, aquesta era una disciplina impartida tant per centres públics com per acadèmies privades que construïren un important entramat pedagògic amb molts esforços i no exemptes de polèmica.¹

D'un d'aquests centres privats, l'Escola que dirigí Francesc d'Assís Galí de 1906 a 1912, en sorgí la figura del pintor tarragoní Ignasi Mallol que juntament amb noms com Monegal, Vayreda, Ricart, Mercader, Rubió i Tudurí, Martinell, Sunyer, Benet passaren per aquest centre cercant una sòlida formació artística.

Rafael Benet, un dels seus alumnes, destacava en Galí la seva capacitat per educar en la lògica i en la passió, de desvetllar aquestes capacitats que molts alumnes posseïen però que no eren paleses. En la mateixa línia s'expressava Aragay:

En Galí és el desvetllador de les aptituds de cadascú; no el cerquin per mestre els qui vulguin anar disfressats de farsa, ja sigui noucentista, ja vuitcentista... Que no hi vagin els qui no vulguin passar la vergonya de veure's amb la seva pròpia cara; però que hi corrin aquells qui, essent joves encara, i necessitats de consell, no esperen altra cosa de ningú sinó d'ells mateixos, perquè en Galí hi trobaran, no l'home qui ensenya el que sap, sinó el qui ensenya a saber.²

L'any 1915 es va crear l'Escola de Belles Arts a Barcelona, i Galí en fou nomenat director; Ignasi Mallol el va suplir a l'Acadèmia del carrer Cucurulla, però poc temps després la tancà per obrir-ne una de nova a Consell de Cent, 369. L'Escola, amb la direcció de Mallol, impartí un ensenyament amb «mètodes més rigorosos, per bé que potser menys inspirats», segons Rafael Benet.³

El mateix any, el vilanoví Iu Pascual es convertí en director de l'Escola de Belles Arts d'Olot. Ignasi Mallol s'establí el 1917 a aquesta població i va compartir amb Pascual la vocació per la pintura de paisatge i l'interès per la pedagogia de l'art.⁴ Pascual, el 1934, esdevingué director de la nova Escola Superior de Paisatge d'Olot creada per voluntat de la Generalitat de Catalunya, data en què també es creà el Taller-Escola de Pintura i Escultura de Tarragona. El 1929 Ignasi Mallol retornà a la seva ciutat d'origen amb una consolidada trajectòria com a pintor.

Així, doncs, l'esdeveniment de la República l'any 1931 i la restauració de la Generalitat el 1932 suposà la recuperació d'unes circumstàncies que havien de permetre la renovació dels ensenyaments en general i de l'art en concret. La creació de l'Escola Superior de Paisatge d'Olot i del Taller-Escola de Pintura i Escultura de Tarragona foren les dues accions més significatives en aquest camp.⁵

La primera notícia que coneixem sobre la seva creació prové d'una entrevista publicada al *Diari de Tarragona*, extreta d'un mitjà de Barcelona, el dia 24 de juliol de 1934, en la qual Ventura Gassol, aleshores conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, donava compte del pla establert per aquesta Conselleria a curt termini. Entre altres projectes com l'Escola d'Art Dramàtic de Catalunya, l'Escola Superior de Paisatge d'Olot o l'Escola de Teixits de Punt de Canet, Ventura Gassol diu textualment:

M'ha plagut molt poder acollir, des del meu Departament, la iniciativa de l'il·lustre pintor tarragoní Ignasi Mallol, que ha comptat de seguida amb l'aportació de l'Ajuntament de Tarragona per crear a aquesta ciutat una Escola d'Art. Una ciutat tan gloriosa artísticament com Tarragona, havia de comptar amb un element de formació artística, que oferís tota mena de garanties als fills d'aquella comarca que aspirin a ésser-ne alumnes.⁶

Segons l'article, la proposta era força ambiciosa ja que preveia que fos una escola elemental i superior d'art, amb l'objectiu que els seus alumnes fossin aptes per a les arts pures, o bé per dedicar-se als oficis artístics o a les arts aplicades. A més, estaria al servei dels mestres per reorientar-los en l'ensenyament del dibuix, de les arts plàstiques i dels treballs manuals.

Tot i que les notícies a la premsa s'iniciaren el mes de maig, és al Ple de l'Ajuntament de Tarragona de 3 de setembre de 1934,⁷ quan la Comissió de Govern va sotmetre a dictamen la proposta de creació del Taller-Escola que havia aprovat el 31 d'agost del mateix any.

La proposta ratificà que la iniciativa provenia del pintor Ignasi Mallol, com ja havia assenyalat el conseller Ventura Gassol: «[...] Per iniciativa de l'eximí artista tarragoní, senyor Ignasi Mallol, s'han fet les gestions conduents per a l'establiment a la nostra ciutat de l'Escola d'Art de la Generalitat [...]».

La proposta de la Comissió de Govern enumerava els punts bàsics del dictamen a acordar, que eren:

- La contribució de l'Ajuntament a l'establiment del Taller-Escola mitjançant la cessió del local adient i les despeses de llum i aigua.
- La realització de les obres projectades, segons plànol adjunt, en el cobert inferior de la finca de l'antiga fàbrica de gas, al carrer Rafael de Casanova, avui del Gasòmetre.
- L'aprovació del pressupost per a les obres, xifrat en 40.000 pessetes, segons pressupost extraordinari en curs.
- La consignació en el pressupost ordinari de les despeses d'aigua i llum.
- Que, donada la urgència de l'obra, s'incoï un expedient d'exempció de subhasta o concurs, i per tant s'autoritzi l'alcaldia perquè pugui contractar directament l'execució de l'obra.

Un cop llegit l'acord de la Comissió de Govern, Pere Lloret, alcalde de Tarragona, destacà la importància del projecte, el qual fou aprovat per unanimitat.

En el següent Plenari, celebrat el dia 20 d'octubre de 1934,⁸ es donà compte de la Comissió de Govern ja presentada en el Ple anterior i s'aprovaren les propostes del dictamen en la seva totalitat.

Així, veiem que el tàndem Ignasi Mallol-Pere Lloret eren els principals valedors de la iniciativa amb l'inestimable suport del conseller Ventura Gassol que aportà el suport del Govern de Catalunya.

El procés, doncs, s'havia posat en marxa i els diferents passos van succeir-se per arribar al moment de la inauguració del Centre.

Un cop feta pública per la Generalitat de Catalunya, mitjançant el seu conseller de Cultura, Sr. Ventura Gassol, la creació del Taller-Escola de pintura i escultura dins del marc d'un ampli programa per a la millora de la docència a Catalunya, i el suport expressat per l'Ajuntament de la ciutat i especialment defensat pel seu alcalde, Pere Lloret, s'iniciaren les obres de condicionament del cobert de l'antiga fàbrica del gas del carrer Rafael de Casanova, actualment del Gasòmetre.

El 2 de desembre es va fer pública la constitució del seu Patronat,⁹ format per: Pere Lloret, alcalde de Tarragona; Eduard Toda, en representació de la Generalitat de Catalunya, i Francesc Martorell, com a representant de la ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts de la Generalitat de Catalunya.

Les obres, mentre, avançaren a bon ritme. No disposem del primer projecte pel qual es rehabilità l'edifici amb el qual s'inaugurà el centre, però sí del projecte redactat per l'arquitecte municipal Josep M. Pujol per habilitar nous pavellons, davant l'increment del nombre d'alumnes. El projecte, datat el 30 de juny de 1936, feia referència a la primera actuació realitzada a l'antiga fàbrica de gas de la següent forma:

El Pabellon A, ya terminado, se destina a las enseñanzas de carácter preparatorio. Tiene una superficie de 660 metros cuadrados y se encuentra situado en la plataforma inferior que se ha descrito antes. [fig. 1]

Sin medios económicos para llevar a efecto la instalación del nuevo establecimiento de enseñanza, el Ayuntamiento de Tarragona acogió entusiásticamente la sugerencia y comenzó su realización emprendiendo obras de adaptación de unos locales que tomó en arriendo para la construcción de un grupo escolar, instalándose la institución artística en un amplio edificio, que transformó en establecimiento modelo, como lo han reconocido unánimemente cuantas mentalidades lo han visitado.¹⁰



Fig. 1. Pavelló A del Taller-Escola en el que s'iniciaren les classes el 1934. Foto Vallvé, Arxiu Fotogràfic MAMT.

El Patronat de l'Escola, atenent la proposta formulada per la Ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts del Consell de Cultura de la Generalitat, el 15 d'abril de 1935 aprovà un document pel que s'establí l'organització del centre, el seu funcionament i les seves atribucions,¹¹ que eren:

- El període de formació era de 9 mesos a 1 any, amb un mínim de 5 hores de treball diari, durant 3 anys.
- S'estudiaven i aplicaven les tècniques de la pintura i l'escultura dins, bàsicament, de les normes pròpies del taller.
- El centre contemplava l'existència de dos caps de Taller: un de Pintura i un d'Escultura que allora exercien com a codirectors del centre.
- El Taller-Escola es regia per un Patronat, com ja hem indicat més amunt, en el que també s'hi trobaven inclosos els codirectors amb veu però sense vot.
- Les tasques assignades al Patronat eren: a) la direcció i control de la gestió administrativa que comporta el funcionament de l'Escola; b) la proposta de nomenament dels professors i ajudants; c) la proposta del pla d'ensenyament, i d) la formulació i proposta del Reglament interior.

El 29 d'abril del mateix any s'aprovà el Reglament Intern.¹²

Els cinc primers articles del Reglament eren coincidents amb els que conformaven el document presentat pel Patronat i aprovat el 15 del mateix més. A aquests articles inicials se n'afegiren quatre més,

- La realització de cursets ambulants de tres mesos a les poblacions de Catalunya que ho sol·licitessin; si no hi hagués cap sol·licitud es realitzarien cursos d'estiu a la pròpia ciutat de Tarragona.¹³
- L'edat mínima d'ingrés al Taller-Escola es fixava als 16 anys, i s'exigia la realització d'una prova de dibuix i pintura al natural, als procedents de l'Escoles d'Arts, Oficis i Belles Arts; als que no tenien formació prèvia se'ls realitzava una prova eliminatòria equivalent als estudis més amunt esmentats.
- La taxa de pagament es regulava en funció de la cèdula del cap de família, oscil·lant entre 15 i 60 pessetes per al curs complet i entre 10 i 40 pessetes per a una matrícula; es contemplava la concessió de matrícules franques d'acord amb les condicions estipulades per la Generalitat per a les seves institucions d'ensenyament.¹⁴
- Es contemplava l'assistència lliure, sense pagament de matrícula, d'artistes reconeguts per a un màxim de 20 dies; si l'estada excedia els vint dies, el pagament era de 15 pessetes mensuals.

Els professors

El 4 de maig de 1935, es publicà la proposta i nomenament dels professors:

- Joan Rebull i Torroja i Ignasi Mallol i Casanovas foren nomenats cap de taller i director d'escultura i pintura respectivament, ambdós amb un sou anual de 9.000 pessetes i una gratificació de 3.000, en concepte de residència (fig. 2).

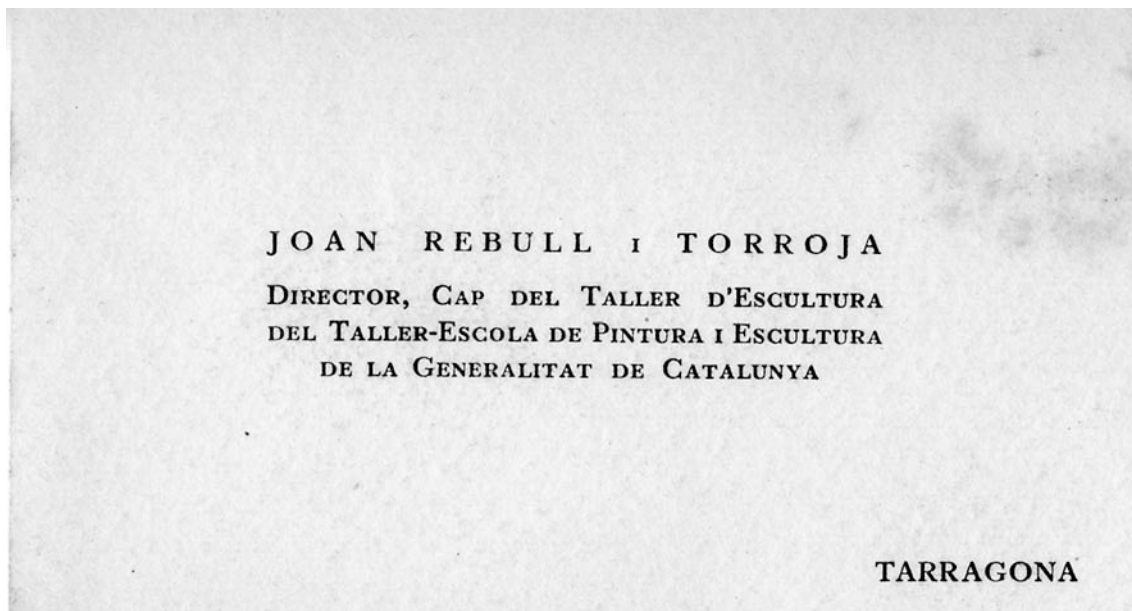


Fig. 2. Targeta de visita de Joan Rebull com a director del Taller-Escola. Arxiu Documental MAMT.

- Josep M. Capdevila i Balanzó fou nomenat secretari i professor de Cultura General, amb un sou anual de 6.000 pessetes i 2.000, en concepte de gratificació per residència.
- Salvador Martorell i Oller fou nomenat ajudant d'Escultura, amb un sou anual de 4.000 pessetes.
- Enric Cristòfor Ricart i Nin fou nomenat ajudant de Pintura, amb un sou anual de 5.000 pessetes, però en realitat esdevingué professor de gravat.

A més, es nomenaren el conserge –Antoni Ventura i Marlès– i l'ajudant de secretaria –Antoni Ramas i Pérez.¹⁵

Els professors nomenats per posar en marxa aquest projecte eren artistes i intel·lectuals de mèrits reconeguts en l'àmbit de les seves activitats.

Joan Rebull i Torroja, als anys 30 ja era un artista vinculat estretament a les avantguardes; havia fet estades a França i a Anglaterra, tot exposant al Salon des Indépendants de París i formava part del grup Els Evolucionistes.

En el pla personal, l'any 1931 Joan Rebull fou membre electe de la Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya, proper a Estat Català que més endavant s'integrà a Esquerra Republicana.

na; membre de la Junta de Museus, i el 1933 fou nomenat membre de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

Podríem dir que es tractava d'una persona que coneixia bé el funcionament de l'administració pública i que aquests coneixements eren de gran interès per al funcionament del Taller-Escola.¹⁶

Ignasi Mallol i Casanovas era el principal promotor del centre i l'avalava una àmplia experiència pedagògica. Havia realitzat part de la seva formació a l'Acadèmia de Francesc d'Assís Galí, i aquest contacte amb el pedagog l'imprimí l'interès en transmetre coneixements teòrics i pràctics a qui estigués interessat en l'aprenentatge de les Belles Arts.

En la Barcelona de 1916, Mallol exposà amb diversos membres del Cercle Artístic de Sant Lluc, d'entre ells, Iu Pascual, amb qui compartirà pintures i converses a Olot, on fixarà la seva residència des de 1917 fins a 1930, sense deixar de fer exposicions per l'Estat espanyol. Cal dir que Iu Pascual també estava vinculat al camp de la pedagogia artística i el 1934 fou nomenat director de l'Escola Superior de Paisatge d'Olot, creada paral·lelament al Taller-Escola per la Generalitat de Catalunya.

La carrera pictòrica d'Ignasi Mallol ja estava plenament consolidada amb diverses exposicions realitzades a Barcelona –Sala Parés, Dalmau, la Pinacoteca– i la participació amb èxit notable a l'Exposició de Primavera de Barcelona el 1929 –premi extraordinari–, Exposición Nacional de Bellas Artes de Madrid el 1930 –segona medalla amb *Paisatge d'Olot*– i el 1934.¹⁷

Salvador Martorell i Oller, escultor, havia aconseguit el reconeixement del seu treball amb la Medalla d'Or de l'Exposició Internacional de París per l'obra *Sortint del bany*, i la Medalla d'Or de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929 amb *Cap de Negre*. Tot i la dificultat per viure'n, la creació artística era una constant per a ell, i el seu nomenament com a professor ajudant d'escultura al Taller-Escola li va suposar una seguretat econòmica que li va permetre continuar la seva creació artística.¹⁸

Enric Cristòfol Ricart, gravador, inicià la seva formació a l'Escola d'Art Galí, com també ho va fer Ignasi Mallol, i continuà amb Galí a l'Escola de Bells Oficis fent gravat sobre fusta. L'any 1918 fundà l'agrupació Courbet amb Joan Miró i Josep Llorens Artigas. El 1920 marxà a París i fins el 1924 alterna els hiverns parisencs amb els estius a Vilanova. El 1930 conegué Eduard Toda, a qui visità al Castell d'Escornalbou, president del Patronat del Taller-Escola del qual en formà part des de la seva inauguració el 1935.¹⁹

Josep M. Capdevila i Balançó, humanista, escriptor i periodista, fou director del diari *El Matí* de Barcelona, diari catòlic, fins 1934. El 1935 es traslladà a Tarragona acceptant l'ofertament d'Ignasi Mallol per impartir Història de la Cultura al centre, del qual també en fou nomenat secretari. A causa d'una malaltia respiratòria, pocs dies abans de Nadal de 1935, es traslladà al sanatori del Brull on sojornaria fins l'11 de juliol de 1946, sent substituït per Rafael Benet.

Josep M. Capdevila col·laborà amb Mallol i Rebull en la Comissió per al salvament del patrimoni. Capdevila retornà definitivament a Barcelona el febrer de 1938, juntament amb la seva esposa Maria Dolors Pujol i Solanellas, bibliotecària del Centre de Lectura de Reus, i la resta de la família, ubicant el seu domicili al carrer de Campo Vidal, després d'haver viscut a Reus des del 30 de setembre de 1936, data en què contragué matrimoni.²⁰

Rafael Benet i Vancells, pintor, s'havia format a l'escola Galí, juntament amb Mallol i Ricart; per tant no és estrany que a l'hora de buscar un substitut es pensés en un pintor que a més compartia amb ells la inquietud per la pedagogia de l'art. Rafael Benet havia estat el substitut d'Ignasi Mallol, els anys 1919-1920, a la Casa Provincial de la Caritat de Barcelona, en l'ensenyament de dibuix i color. Els treballs que publicà Rafael Benet el situaren com un dels elements de la renovació pedagògica de les disciplines artístiques.²¹

Tot i no formar part del professorat estable del Taller-Escola, Xavier Gols i Soler, pianista i compositor, fou un constant col·laborador del mateix, donant classes de Cultura Musical per completar l'educació artística dels alumnes amb coneixements d'Història de la Música degudament il·lustrats amb el disc i el piano.

Xavier Gols en aquells moments era director de l'Orfeó Tarragoní (1930); professor de Piano i Solfeig i Teoria del Conservatori de Música de Tarragona (afiliat al Conservatori del Liceu), i havia aconseguit un remarcable prestigi com a intèrpret: el 1927 havia guanyat la Beca de la Fundació Pau Casals, convocada per la Diputació de Tarragona. Al tribunal hi eren presents: Pau Casals, Mn. Salvador Ritort i Joan B. Lambert.²²

El mètode d'ensenyament

Al mateix temps que les obres de condicionament es duïen a terme, el 13 de setembre de 1934 partiren cap a Itàlia Mallol i Rebull per conèixer el funcionament i la metodologia de diversos centres d'ensenyament artístic i, a més, adquirir material per a la nova institució.²³ Els fets polítics que se succeïren durant l'octubre de 1934 portaren a què la màxima autoritat de la ciutat, l'alcalde Pere Lloret, després de la destitució dels ajuntaments populars, fos empresonat al vaixell Cabo Cullera; al mateix temps, essent decretat l'estat d'excepció i suspès el règim autonòmic, la Generalitat de Catalunya perdia el seu posicionament polític i el Taller-Escola quedava orfe de protecció.

Mallol i Rebull, tan bon punt retornaren d'Itàlia, visitaren al president de la Comissió Gestora de l'Ajuntament de Tarragona, Sr. Atanasi Ramas, per conèixer la viabilitat del projecte, el qual fou confirmat continuant les obres a gran velocitat a fi de poder posar en marxa el Taller-Escola el més aviat possible.²⁴

El mètode pedagògic del Taller-Escola el va descriure el pedagog Rafael Benet en un article de divulgació publicat a la *Veu de Catalunya* del 9 de febrer de 1936²⁵ i posteriorment al diari *Catalònia*, el 12 del mateix mes, on explicà amb tot detall el mètode d'ensenyament del Taller-Escola.²⁶ En el seu article, després d'una introducció sobre l'estat de la qüestió de l'ensenyament en general a Catalunya en aquell moment, va centrar el seu escrit en el paper del Taller-Escola de Tarragona, «la institució modèlica que ja comença a donar els seus fruits».

Benet, per argumentar l'encert de la proposta pedagògica del Taller-Escola, parlà del desengany que havien produït les revolucions pedagògiques de les darreres dècades i per tant l'encert en la restauració de l'esperit de l'Acadèmia tant necessària, deia, en el nostre país.

El Taller-Escola presentava un sistema pedagògic concret i un programa d'ensenyament lògic:

S'ha restaurat el dibuix copiat de làmina i la còpia de l'escultura de l'antic.

Els alumnes tenen, a més d'unes hores de dibuix al natural, de l'ofici de la pintura, de l'escultura i del gravat; unes hores dedicades a la preparació de matemàtiques de la perspectiva i d'història de la cultura.

En el camp de l'escultura, fins després d'un entrenament rude en la talla directa de la pedra, no es permet modelar en fang.

En el camp de la pintura, fins després d'haver passat un llarg període de disciplina constructiva a base de blanc i negre, no és permès usar els colors fins.

Als deixebles se'ls dona una base educativa matemàtica, restaurant així l'amor a la intel·ligència i disciplinant d'aquesta manera tots els nostres pòsits rebels. Finalment se'ls dona unes lliçons sistemàtiques d'història orgànica, hom estudia l'art a través del temps, enllaçant-lo amb tots els fets materials i espirituals, els quals són les causes dels estils.

El 7 març de 1936 Joan Sacs publicava un article on destacava que la formació dels alumnes del Taller-Escola anava més enllà de la formació purament artística i tenia presència en el que anomenava «l'art primordial del bon viure civil», tot fent al·lusió a la formació integral que rebien aquest alumnes.²⁷

Amb la perspectiva que dona el pas del temps, Enric Baixeras ens deia:

El pla pedagògic subjectà els alumnes a normes acadèmiques, recomanà una “modernitat ben entesa”, encomanà malfiança vers les troballes de l'avantguarda, desacredità els moviments coetanis marginals al sistema i els qualifica d'extremistes. En definitiva, el Taller-escola s'acoblà a l'esperit catalanista i republicà d'aquella societat singular que, creient-se i volent-se en la modernitat, desplegava les formes d'un model conservador i, a més, se'n gloriava.²⁸

Totes aquestes consideracions ens remeten a la darrera frase del Règim Intern del Taller-Escola, que sintetitzava el lema de la seva existència: «Ser alumne del Taller-Escola no és un dret, és un privilegi».

El pas següent era la difusió del futur centre docent per aconseguir la captació d'alumnes; el mètode fou organitzar una sèrie de conferències a Tarragona, Reus, Valls i Tortosa i així aconseguir arribar al màxim públic possible.²⁹ Cal destacar la tasca realitzada pel periodista Lluís A. de Salvador, qui des del seu espai d'opinió “Els dies i Els fets” del *Diari de Tarragona* donà suport a aquesta iniciativa, la difongué i defensà en tot moment. La premsa local es va fer ressò de la conferència realitzada a Tarragona.³⁰

El dia 17 de novembre es convocà una reunió d'alumnes i professors per ultimar els darrers detalls abans de l'inici del curs, a la mateixa seu del centre.³¹ El Taller-Escola ja estava quasi a punt de les vigílies de Nadal de 1934 i la premsa local anuncià que el dia 7 de gener tindria lloc la inauguració; es pretenia que es donés força relleu a l'acte.³²

De fet, no fou així; el 7 de gener s'iniciaren les classes, però el clima polític de la ciutat no aconsellava realitzar una inauguració formal mentre un dels principals valedors, l'alcalde Lloret, es trobava empresonat. La prudència aconsellà esperar un millor moment i la inauguració tingué lloc a la cloenda del curs, el 29 de maig de 1935, amb la presència del conseller de Cultura, Rv. Lluís Duran i Ventosa; el president del Patronat, Sr. Eduard Toda; el bisbe auxiliar de l'arxidiòcesi de Tarragona, Dr. Borràs; el comissari delegat de la Generalitat, Sr. Vila, i l'alcalde gestor de la ciutat de Tarragona, Sr. Atanasi Ramas (fig. 3).³³



Fig. 3. Inauguració del Taller-Escola el 29 de maig de 1935. A l'esquerra veiem a Joan Rebull i Ignasi Mallol. Foto Vallvé, Arxiu Fotogràfic MAMT.

El desenvolupament del primer curs

Els alumnes

No disposem del llistat exhaustiu dels alumnes que al llarg dels anys acollí el Taller-Escola però podem aproximar una breu relació de participants; alguns d'ells varen destacar en el camp de la creació artística i també alguns van morir en el decurs de la guerra; són: Jaume Batlles, Marià Bofarull, Borràs, Enric Brull, Josep Busquets,³⁴ Josep Calaf, Antoni Centellas³⁵, Josefina Corraliza, Sadurní García Anguera,³⁶ Gonzalo Lindín,³⁷ Josep Guinovart, A.M. Juncà, Rosa Llauredó, Maria Rosa Mallol, M. Dolors Mirambell, Esteve Nogués,³⁸ Emmanuel Orozco, M. Claustre Panadès,³⁹ Enric Pinet,⁴⁰ Pallejà, Josep M. Prats, Josep Recasens, Josep M. Ripoll, M. Teresa Ripoll,⁴¹ Joan Samper, Josep Serobé,⁴² Matilde Simó, Olga Sorg, Tulita Soler, o Ramon Vives.

El primer dia del curs

El primer dia al Taller-Escola el relatà Josep Calaf en un text publicat l'any 1977 en una Miscel·lània dedicada al pintor Enric Pinet, en el que evocava la seva relació amb aquest artista i parlava de la seva vinculació al Taller-Escola:⁴³

Hom ens demanà a tots que portéssim obres representatives de la nostra producció i ho férem amb gran esperit de competició creient-nos ja consagrats. La majoria havíem exposat i la crítica ens havia tractat amb indulgència.

El Taller-Escola disposava de quatre aules molt ben condicionades amb un vestíbul que donava a un jardí de cara al mar [fig. 4]; en una d'aquestes sales s'improvisà l'exposició, sota la mirada atenta d'Ignasi Mallol.

Nosaltres escoltàvem una mica escèptics les seves observacions que, en el fons, ens molestaven ja que teníem el convenciment de què poc ens podrien ensenyar.

La vetllada passà parlant de disciplina educativa i de tècniques, fins que Ignasi Mallol ens proposà una prova per orientar adequadament la tasca a fer des de l'inici; es tractava de passar a la



Fig. 4. Vestíbul del Taller-Escola. Foto Campal, publicada a Nova Iberia, 1937.

també n'hi havia de femenins. Rebull enfrontava l'alumne a la talla directa de la pedra, sense haver passat pel tradicional modelatge de figures de fang, amb la qual cosa aconseguia resultats més vius i en la línia del primitivisme que entusiasmava l'escultor (fig. 6).⁴⁴

Les activitats es desenvolupaven a la seu del Taller-Escola, però també sortien a pintar pels voltants de Tarragona. Aprofitaven els dijous, que era dia de mercat, per copsar l'ambient, i anaven a l'escorxador a copiar animals del natural.

sala de dibuix, allí el senyor Mallol portà diferents objectes per a ésser dibuixats, però primer calia palpar-los bé, mirar-los, reconèixer-los abans de repartir el paper. Quan portà el paper, Mallol retirà els models, es tractava d'interpretar no de copiar.

El fracàs fou total, en sortírem defraudats; i l'ambient esdevingué molt hostil al procediment a què havíem estat sotmesos. Els professors ens animaren, demostrant-nos que calia començar de nou, dibuixant amb un perfecte coneixement de la forma, d'acord amb la sensibilitat de cadascú. Hom ens donà una lliçó magistral, i deuria ésser tan convincent que tots ens disposàrem a començar a dibuixar intensament figures clàssiques, animals, fruites i apunts de figures en moviment. El xoc fou molt dur, ja que havíem de renunciar, de moment, als pinzells i colors fins llavors objecte de les nostres il·lusions [fig. 5].

Al taller d'escultura treballaven amb models, la major part gitanets, però



Fig. 5. Taller de pintura. Foto Campal, publicada a Nova Iberia, 1937.



Fig. 6. Taller d'escultura del natural. Foto Campal, publicada a Nova Iberia, 1937.

La música tenia una presència destacada en la formació integral dels alumnes mitjançant les audicions musicals dirigides pel mestre Xavier Gols.

Els dissabtes, a més, el Taller-Escola es convertia en lloc de reunió i tertúlia dels artistes, amics i intel·lectuals de la ciutat.

L'avaluació final

Teresa Ripoll ingressà a l'Escola l'any 1935, als 21 anys; en finalitzar el curs, Joan Rebull va trame-re al pare de M. Teresa les qualificacions de la mateixa, juntament amb un informe personalitzat que reflectia l'atenció individualitzada vers els alumnes (fig. 7):

Molt Senyor nostre:

A l'enviar-li l'adjunt certificat de curs de la seva filla Maria Teresa Ripoll i Sahagún, plau-nos informar-lo amb veritable satisfacció de l'aprofitament amb que ha vingut seguint els treballs del curs, per als quals ha demostrat no tan sols un constant interès i atenció, si que també una espe-cialíssima aptitud.- Tot fa esperar que les bones condicions i qualitat que ha demostrat per a les disciplines artístiques, que trobaran un adequat perfeccionament en el procés de formació que

ha iniciat en aquest Taller-Escola i que ja es manifesta d'una manera esperançadora.

En l'adjunt certificat li són convalidades les assignatures de Dibuix, Escultura i Història de la Cultura.- La Perspectiva, com ocorre a tots els alumnes del seu grup, resta pendent de la presentació dels exercici fets durant el curs.- Quan a la geometria, la importància que ha de tenir en la formació totalitària dels nostres dei-xebles fa que hom sigui més exigent precisa-ment en alumnes de possibilitats com la seva filla; és necessari que hi dediqui atenció durant aquestes vacances per presentar-se novament a examen pel setembre vinent.- També convé que completi els mapes i el resum de la darre-ra lliçó d'Història de la Cultura.

Molt atentament el saluda, Joan Rebull.⁴⁵



Fig. 7. M. Teresa Ripoll i el seu mestre Joan Rebull al taller d'escultura del natural. Foto Campal, publicada a Nova Iberia, 1937.

L'estiu a Cornudella de Montsant

Calaf també destacà com, a les acaballes del curs 1935-1936, el senyor Mallol els comunicà que durant l'estiu aniria a pintar a Cornudella de Montsant i Ciurana i convidava els alumnes que volguessin a compartir la seva estada en aquell

indret ja que la casa on havia d'estiuejar era d'un company –Esteve Roig– i força gran; una bona colla d'alumnes hi anaren, entre d'altres: Calaf, Pinet, i el fill del propietari de la casa, Esteve Roig.⁴⁶ Aqueixa estada suposava lliurar-se al treball sense tenir cura dels cànons imposats per l'Escola tot descobrint les possibilitats paisatgístiques d'un indret d'incomparable bellesa. L'esclat de la guerra, aquell estiu, trasbalsà l'estada però es mantingué durant un parell d'anys més a fi de continuar el treball d'aprenentatge lluny dels bombardeigs que assolaven Tarragona.⁴⁷

El Museu d'Art Modern de Tarragona conserva una sèrie de llistats que reflecteixen alguns aspectes de la vida quotidiana del Taller-Escola, així com la relació dels alumnes que s'havien inscrit per anar a Cornudella de Montsant i dels pagaments realitzats per a la manutenció durant l'estada.⁴⁸

La Biblioteca

Sabem que el Taller-Escola disposava d'una biblioteca per a l'ús dels seus alumnes; d'aquesta biblioteca teníem notícies del seu contingut,⁴⁹ però només hem pogut accedir a tres caps que es troben a l'Arxiu del Museu Diocesà que contenen números solts o consecutius d'importantes revistes d'art del moment, com ara:

- *Gazeta de les Arts*, Barcelona, Núm. 35, 15 d'octubre de 1925. Director Joaquim Folch i Torres.
- *Pèl i Ploma*, Barcelona, núm. 67 a 72, 74 i 76 (1901).
- *Gaceta de Bellas Artes – Revista mensual ilustrada, órgano de la Asociación de Pintores y Escultores*, Madrid, núm. 388 a 395, 399 a 414 (1930-1932).
- *Historia de España. Gran Historia General de los Pueblos Hispanos*, fascicle núm.39, Barcelona, Publicación del Instituto Gallach.
- *La Ciutat i la Casa – Revista patrocinada per l'Associació d'Arquitectes de Catalunya*, núm. 5 (1926), Barcelona, Art Nou. Director Rafael Benet.
- *L'Art des origines à nos jours*, París, Larousse, Fascicles 16, 17, 18 i 19, amb el segell del Taller-Escola.
- *D'ací d'allà*, Barcelona, núm. 127 (juliol 1927). Director Carles Soldevila.
- *Museum. Revista mensual de Arte Español Antiguo y Moderno y de la vida artística contemporánea*, Barcelona, vol. VII, núm. 1 (1927).
- *Interieurs. L'Art International d'aujourd'hui*, París, Edicions d'art Charles Moreau.
- *L'Art Vivant. Revue mensuelle des Arts Plastiques*, París, núms. 124,125, 127, 128, 130-137, 145-151, 155, 157-160, 162, 164, 166 i 167 (1920-1932).

També sabem que el Taller-Escola estava subscrit a la *Historia del Arte Labor*, segons un rebut que es guarda a l'Arxiu del Museu d'Art Modern, de data 17 de juliol de 1937 (fig. 8). No coneixem res més del contingut de la biblioteca del Taller-Escola; sens dubte seria molt interessant saber quines eren les obres de consulta per als seus alumnes per conèixer les possibilitats de la seva formació.

La consolidació. Curs 1935-1936

Tant bon punt finalitzà el primer curs, un curs reduït que només durà sis mesos, la premsa ja començà a parlar de la possibilitat de l'ampliació de l'espai, així com de la creació d'un museu annex de reproduccions d'art universal que contribuís a la formació dels alumnes.⁵⁰

El curs s'inicià tot disposant d'un Reglament de Règim Intern degudament redactat i aprovat el 15 d'abril de 1935, en el qual es desgranaven tots els aspectes bàsics per al correcte funcionament de la institució.

EDITORIAL LABOR, S. A.
1-88 : BARCELONA : Teléfono 31405

En caso de reclamación citese este N.º **860 CL**

Recibo correspondiente a la suscripción de
D. Juan Rebull Torreja - Escultor
Escuela de Pintura y Escultura TARRAGONA

a Historia del Arte Labor

Ptas. 25.— Veinticinco pesetas

Barcelona Julio de 1937 **Plazo 20º**

Saldo a nuestro favor una vez pagado este recibo:
Ptas. 275.—

EDITORIAL LABOR, S. A.
El Director Gerente

C - 141 Gaudés
N.º

82197

[Handwritten signature]

Fig. 8. Rebut de la subscripció de la Historia del Arte Labor. Arxiu Documental MAMT.

Podríem dir, doncs, que el curs 1935-1936 fou el període en què es consolidà el Taller-Escola, període en el qual l'activitat docent es desenvolupà de forma àmplia i complexa.

Els alumnes després d'un primer curs ja escollien per quina via continuar els seus estudis, bé fos Pintura o Escultura. Tot i això, totes les matèries eren comunes: Dibuix, Treballs Manuals, Geometria, Història de la Cultura i Perspectiva, excepte l'específica de cada especialitat.⁵¹

Cal dir que a l'inici de 1936, gràcies a les noves eleccions convocades, Pere Lloret va tornar a ser l'alcalde de Tarragona, tot i que per poc temps ja que va dimitir el 30 de maig i finalitzà així la seva activitat política a la ciutat; però el seu breu retorn a l'alcaldia suposà l'impuls per al projecte d'ampliació del Taller-Escola.

El 8 de gener de 1936 es produí el sobreseïment de la causa contra l'alcalde Pere Lloret pels fets d'octubre de 1934. El triomf de les esquerres en les eleccions del febrer de 1936 suposà el retorn dels regidors elegits de l'Ajuntament Popular de Tarragona, que havien estat destituïts el 8 d'octubre de 1934, i el retorn de Pere Lloret a l'Ajuntament de Tarragona com a alcalde i conseller en Cap.

El 7 d'abril de 1936 visità Tarragona el ministre d'Instrucció Pública, Marcellí Domingo, acompanyat del Conseller de Cultura de la Generalitat; juntament amb Pere Lloret visitaren el centre i en el decurs de la visita copsaren la necessitat de la seva ampliació. Aquesta visita seria, de fet, com un acte d'inauguració formal del Taller-Escola amb la presència dels seus impulsors.

Tot i això, a la premsa local⁵² es reflectí l'interès de què l'Ajuntament organitzés una inauguració d'acord amb la importància del centre, abans de finalitzar el curs per honorar la feina feta pels seus promotors; la dimissió de l'alcalde Lloret durant el mes de juny i l'inici de la revolta el juliol, estroncaren la iniciativa que comptava amb el suport dels habitants de Tarragona.

El mes d'abril de 1936 els alumnes havien realitzat el seu primer viatge d'estudis: un recorregut que els portà a visitar Lleida, Saragossa, Guadalajara, Madrid, l'Escorial i Toledo (fig. 9).⁵³ Al final del viatge cadascun dels alumnes havia de presentar una memòria que recollís les impressions personals d'aquesta experiència.



Fig. 9. Els alumnes en el seu viatge d'estudis a Castella. Arxiu Documental MAMT.

A l'Arxiu del Museu d'Art Modern es disposa d'una còpia de la memòria que presentà Esteve Nogués amb aquest motiu, en la qual descriu les impressions del seu recorregut per les Sales del Pardo, l'Escorial i l'estada a Toledo. A la coberta, Rafael Benet escriu: «Impressió força vivent però amb algun retoc de llibre».⁵⁴

El projecte d'ampliació

El 26 de juny de 1936 l'Ajuntament havia cedit l'Escola Municipal de Dibuix a la Generalitat de Catalunya per integrar-la al Taller-Escola. Aquesta fusió suposava la incorporació del professors de l'Escola de Dibuix Salvador Ripoll i Pere Ferran al nou Patronat unificat.⁵⁵

Un cop finalitzat el curs, el juny de 1936 el *Diari de Tarragona* es va fer ressò de què la Generalitat de Catalunya havia aprovat la necessària ampliació.⁵⁶ Els aspectes tècnics del projecte ja havien estat difosos amb anterioritat,⁵⁷ però és interessant transcriure un extret de la part introductòria que reflectia l'esperit del moment històric en què es realitzà:⁵⁸

Recabada definitivamente para Cataluña la Autonomía que le permitirá gobernarse libremente, desarrollar sus iniciativas que le han de permitir en un futuro bien próximo elevar su cultura al nivel de los más adelantados países europeos y coordinar su comercio e industria aumentando sus riquezas naturales, el Gobierno de la Generalitat de Catalunya ha comenzado a sentar los jalones del renacimiento catalán.

En materia cultural, que es lo más noble a que puede aspirar un pueblo, se han creado instituciones de enseñanza que constituyen un verdadero modelo, no siguiendo servilmente lo realizado por las demás naciones, sino dándoles una tónica en consonancia con las características de nuestra raza, creadora en la Edad Media de maravillosas instituciones que ha servido de guía y punto de partida para lograr las preponderancias que actualmente ocupan en el Mundo civilizado.

Todos los centros de enseñanza que se han fundado una vez lograda la Autonomía presentan caracteres de extraordinario espíritu científico y práctico a la vez, de los que es lógico se obtenga un notable rendimiento. Tanto los establecimientos destinados a la enseñanza de las ciencias, como los que han de perfeccionar nuestra agricultura, nuestra industria y nuestro comercio, fuentes de riqueza material, como también los de carácter artístico, que tanto han de satisfacer nuestro espíritu, ya con las emociones del Arte puro, como los bellos oficios que nos hacen agradable la vida cotidiana y ennoblecen nuestra alma haciéndonos más y más refinados y elegantes, en el buen sentido de la palabra, acusan una perfección tal que con ellos se ha de transformar nuestra manera de ser, perfeccionándola y haciéndonos hombres en su más alto sentido, ciudadanos completos y dignos.

Concretándonos a la enseñanza de las bellas Artes, la GENERALITAT DE CATALUNYA ha creado dos establecimientos modelos en su género; la Escuela de pintura de Olot, ciudad de tradición artística como pocas, y la Escuela-Taller de Pintura y escultura de Tarragona, la Ciudad Imperial española, cuna y compendio de bellezas incomparables, de monumentos de todo orden que grafian la historia de la Humanidad desde los tiempos más remotos hasta nuestros días, ciudad que reúne cuanto respecto a clima, sol, panoramas, &c. se puede desear [sic]. Tar-

ragona, apartada por completo de la vorágine que caracteriza las grandes ciudades, tranquila y apacible como un pueblo de la Arcadia, permite cultivar el espíritu y dedicarse por entero al estudio de las Bellas Artes, principalmente, puesto que el ambiente que nos rodea es sumamente bello y atrayente.⁵⁹ [...] La entrada es por la calle de Rafael de Casanova,⁶⁰ una de las vías más céntricas, hermosas y de mayor tránsito de Tarragona.

El projecte, que contemplava l'execució dels pavellons B, C i D, així com el jardinatge del recinte es pressupostà en 332.223,19 pessetes (fig. 10).⁶¹

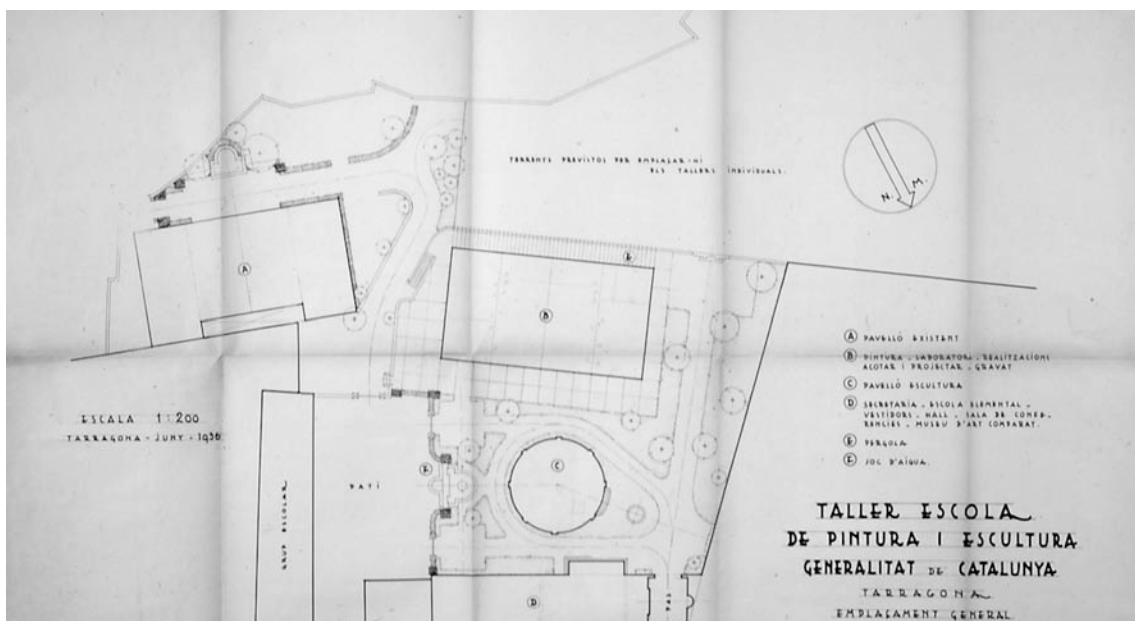


Fig. 10. Plànol del Projecte d'ampliació del centre, juny de 1936. Arxiu Documental MAMT.

Amb data 25 de març de 1937 trobem un resum de la memòria de l'arquitecte Sr. Josep M. Pujol, amb una revisió de preus per a la realització dels pavellons B, C i D, signada per l'arquitecte municipal Sr. Salvador Ripoll, que ascendia a un total de 231.196,65 pessetes.⁶² D'aquestes, ja havien estat executades 38.630 pessetes. Encara que no precisava en què es van gastar els diners, la comparació dels pressupostos ens diu que el pavelló D era el que més havia avançat en aquest període de 9 mesos (fig. 11). Quedaven pendents per executar 192.566'65 pessetes. El juliol de 1937 la Generalitat de Catalunya informava favorablement del projecte i destinava la quantitat de 50.000 pessetes per «sufragar les despeses que comporti l'acabament de les obres de l'Escola-Taller de Pintura i Escultura de Tarragona» (fig. 12).⁶³

El Taller-Escola, tot i no haver afrontat aquesta renovació en la seva totalitat, l'any 1937 fou difós a través d'un reportatge de la revista Nova Iberia en la que es mostraven les instal·lacions i l'ambient de treball del centre (fig. 13).⁶⁴



Fig. 11. Obres d'ampliació del centre, pavelló D, 6 de febrer de 1937. Foto Vallvé, Arxiu Fotogràfic MAMT.

La destrucció del Taller-Escola

A causa dels bombardeigs que patí la ciutat de Tarragona, el curs 1937-1938 no s'havia seguit amb normalitat; el perill en què es trobava la població civil davant els constants atacs de l'aviació feixista i el fet que els entorns del Taller-Escola havien estat bombardejats en diverses ocasions varen recomanar prendre mesures de prevenció. El febrer de 1938 les classes es traslladaren a un lloc més segur, al local on s'ubicava també el Museu Arqueològic Provincial, antic Palau Arquebisbal, on la Torre del Paborde i la muralla permetien que els alumnes trobessin refugi en cas d'atac aeri.⁶⁵

Aquest trasllat es va veure afavorit pel fet que els seus codirectors, Ignasi Mallol i Joan Rebull, havien estat nomenats comissaris de la Delegació de Tarragona de la Comissió del Patrimoni Artístic i membres del Comitè d'Incautacions d'Obres Culturals de Tarragona, d'ençà del 27 de juliol de 1936,⁶⁶ i que un decret de la Generalitat de Catalunya confirmava com a seu del Museu Arqueològic l'antic Palau Arquebisbal, al mateix temps que la catedral es convertia en Museu d'Art Medieval i el Seminari en Biblioteca, a més d'acollir altres serveis culturals.⁶⁷ La cura d'aquest seguit d'instal·lacions fou encomanada a Mallol i Rebull, delegats del Servei de Patrimoni del Poble de Tarragona. Aquest fou un pas natural que unificava les tasques docents dins d'un marc d'incertesa amb les de protecció del patrimoni que s'incrementaven dia a dia; en aquesta labor també hi col·laboraven alguns alumnes de forma activa.⁶⁸



Fig. 12. Obres d'ampliació del centre, pavellons C i D, 6 de febrer de 1937. Foto Vallvé, Arxiu Fotogràfic MAMT.



Fig. 13. Treballs de jardinatge del Taller-Escola. Foto Campal, publicada a Nova Iberia, 1937.



Fig. 14. Vista de l'edifici del Taller-Escola després dels bombardeigs de 1938. Arxiu Fotogràfic MAMT.

Els temors aviat foren realitat i el 26 de juliol de 1938, en el segon bombardeig que patí la ciutat a les 15.30, van caure alguns projectils a la cruïlla dels carrers Fortuny-Soler i Rafael de Casanova; entre els edificis malmesos s'hi trobaven diversos pavellons del Taller-Escola de Pintura i Escultura (fig. 14).⁶⁹

El 8 d'octubre del mateix any, un informe d'*Evaluación de defensa pasiva* informa que un pavelló del Taller-Escola que havia quedat en peu en el bombardeig anterior havia estat destruït per aquesta nova acció.⁷⁰

La fi del Taller-Escola

L'any 1938 es produí la disgregació del professorat del Taller-Escola.

El primer que el deixà i marxà a França fou Joan Rebull, qui partí per motius professionals i ja no retornà al país.

Ignasi Mallol ho feu poc temps després; el mes de gener es trobava a Can Pol, a Bescanó, junt amb altres intel·lectuals i artistes catalans, a punt de traspasar la frontera; d'allí es traslladà a Colòmbia, on morí poc temps després, l'any 1940.⁷¹

Rafael Benet i Cristòfor Ricart retronaren a Barcelona, mentre que Salvador Martorell es quedava a Tarragona immers en un autoexili interior, segons paraules de Francesc Roig, en el seu taller del Camí de l'Àngel, núm. 362, de Tarragona.⁷²

Els alumnes també patiren els estralls de la guerra; dues d'elles, Josefina Corraliza i Dolors Mirambell, foren víctimes del bombardeigs de la ciutat. Jaume Batlles fou mobilitzat i, des de Santa Cruz de Mudela (Ciudad Real), escrivia a Joan Rebull una sentida carta que ens mostrava l'estret vincle creat entre alumnes i professors.⁷³

El Servei de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional, un cop ocupada Tarragona per les tropes franquistes el gener de 1939, va realitzar un inventari del contingut de l'edifici,⁷⁴ en el que cal destacar:

- Un vestíbulo utilizado como depósito; con gran cantidad de muebles, libros, cuadros, bustos, etc [...] casi todos ellos pertenecientes al escultor Rebull.
- Un desván con [...] libros y muebles propiedad del antiguo conserje de la Escuela de Bellas Artes.
- Una ala de la planta baja del claustro, copia de Apolo procedente de la escuela. Del mismo origen, trabajos de escultura de los alumnos de la Escuela de B.A.
- Un cuarto de trabajo del escultor Rebull. Material y enseres.
- Un gran salón con enorme depósito de variada clase de efectos procedentes de la Escuela de B.A. Material de pintura, bibliotecas, etc.
- Un despacho utilizado por el pintor Mallol.
- Un estudio de Rebull.

Aquest material va tenir un destí molt divers, segons la documentació de què ens parla Jaume Massó, i va ser lliurat a diversos organismes que el sol·licitaren per tirar endavant en aquell moment, com el Servei de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional i la Escuela Elemental de Trabajo.

També cal dir que molts antics alumnes de l'Escola pogueren recuperar part de les seves pertinences durant el segon semestre de 1939 i l'inici de l'any 40.

Aquest mateix any 1940 s'interessava per les restes del material el delegat sindical provincial de la Central Nacional Sindicalista, en el moment en què es preveia la possible creació d'una nova Escola d'Art.

Però finalment aquesta nova escola va néixer de mans de la Diputació de Tarragona l'any 1947.

Malgrat que al llarg del temps hem sentit dir que aquesta nova escola volia ser l'hereva de l'antic Taller-Escola, la idea era força llunyana del pensament del seu promotor i així ho expressava Manuel de Montoliu en la *Memoria sobre la organización de la Cultura en la Provincia de Tarragona*, en la qual s'exposaven i analitzaven tot un seguit de problemes a l'entorn de la cultura en la postguerra de les comarques de Tarragona.

Entre els projectes a realitzar figura la creació d'una escola, i en la memòria sobre la seva fundació descrivia els trets que havien de caracteritzar aquest centre docent:

El Taller de Pintura y Escultura desaparecido, pese a la modestia de su designación, adolecía de excesiva ambición, ya que es dificultad poco menos que insuperable el crear en Tarragona una Escuela de Bellas Artes capaz de competir con la establecida desde antiguos tiempos en Barcelona. Entendemos que una Escuela de este género en Tarragona habría de limitarse a aspiraciones más modestas o habría de tener sobre todo un carácter más práctico y orientado a la educación artística de las clases trabajadoras.⁷⁵

Així doncs, en els inicis de l'Escola d'Art de Tarragona de la postguerra existia una voluntat evident i manifesta d'allunyar-se dels paràmetres establerts pel Taller-Escola i potenciar uns ensenyament més propers a les arts aplicades que a les belles arts.

NOTES

1. Francesc MIRALLES, *Història del l'Art Català. L'època de les avantguardes 1917-1970*, vol VIII, Barcelona, Edicions 62, 1983, p. 42-49.
2. Josep ARAGAY, "En Francesc Galí com a mestre", *Vell i Nou* (Barcelona), núm. 1, 15 de maig de 1925.
3. Francesc MIRALLES, *Història ...*, op.cit., n. 90.
4. Antonio SALCEDO MILIANI, "L'Escola Taller d'Art de Tarragona", dins *Guerra Civil a les comarques tarragonines (1936-1939)*, Tarragona, Centre d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000, p. 298.
5. Antonio SALCEDO, *L'art del segle XX a les comarques de Tarragona*, Tarragona, Diputació de Tarragona-Ajuntament de Tarragona-Autoritat Portuària de Tarragona-Arola Editors, 2001, p. 66-94. L'autor ha contribuït de forma decisiva a la difusió del coneixement del Taller-Escola en dedicar-li un capítol exhaustiu en aquesta publicació.
6. "L'obra cultural de la Generalitat a Tarragona, entrevista a Ventura Gassol", *Diari de Tarragona. Els Dies i els Fets*, 24 de juliol de 1934.
7. AHMT. Llibre de Plens, 1934; Ple núm. 10, p. 28-32.
8. *Ibid.*, Ple núm. 11, p. 31-32.
9. *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 336 (2 de desembre de 1934), p. 1425. A causa de la defunció de Francesc Martorell, Agusti Duran i Sanpere ocupa el càrrec vacant, segons nomenament publicat al BOGC, núm. 848 (14 de desembre de 1935), p. 2200.
10. Arxiu Documental MAMT.
11. BOGC, núm. 125, (15 de maig de 1935), p. 908.
12. *Ibid.*, núm. 124 (4 de maig de 1935), p. 939-940.
13. No tenim constància que s'hagués sol·licitat la realització de cap d'aquests cursos fora de la ciutat de Tarragona.
14. DOGC, núm. 301 (28 d'octubre de 1937), p. 423, publicà que havien estat admesos a la pròrroga dels subsidis per a estudiants, que atorgava l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, els pintors Antoni Gonzalo Lindín, Enric Pinet i Pàmies i Josep Sarobé i Castelló, d'entre altres sol·licitants.
15. BOGC, núm. 124 (4 de maig de 1935), p. 938-939.
16. Per a més informació: Joan ABELLÓ JUANPERE, "Joan Rebull i Torroja: un joven artista entre guerras", dins *Joan Rebull, Años 20 y 30*, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid, 2004; José CORREDOR-MATHEOS (dir.), *Joan Rebull. Catálogo razonado de esculturas*, Barcelona, Fundación Arte y Mecenazgo, 2010.
17. Per a més informació: Ignasi Mallol i Casanovas (1892-1940), Diputació de Tarragona, Museu d'Art Modern, 1991; Miquel-Àngel CODES, *Ignasi Mallol. La Catalunya quiescent*, Barcelona, Diputació de Tarragona/Viena edicions, 2010. Rafael BENET, "Ignacio Mallol", dins *Exposición Homenaje a Ignacio Mallol, pintor (1892-1940)*, Barcelona, Real Circulo Artístico, Instituto Barcelonés de Arte, 1966.
18. Per a més informació: Francesc ROIG I QUERALT, *Salvador Martorell*, La Canonja, Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví, 1988; Francesc ROIG I QUERALT; Joan ALBERICH I RION, *Salvador Martorell, un noucentista a Tarragona*, La Canonja/Tarragona, Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví/Diputació de Tarragona, 1995.
19. Per a més informació: Maria Rosa PLANAS, *Enric-Cristòfol Ricart, gravador del noucentisme*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1988.
20. Per a més informació: Joan CARRERES I PÉRA, *Ideari i poètica de Josep M. Capdevila*, Tesi doctoral inèdita UAB, 2001.
21. Per a més informació: Alicia SUÀREZ, *Un estudi sobre Rafael Benet*, Barcelona, Fundació Rafael Benet, 1991.
22. Per a més informació: J. SOLER I SARDÀ; R. BENAVIDES I OLLER, *Xavier Gols i Soler 1902-1938*, Tarragona, Arola editors, 2004; Francesc ROIG, "Xavier Gols: la música intensa del viure", dins *Xavier Gols (1902-1938)*, Tarragona, Ajuntament de Tarragona, 2002.

23. *Diari de Tarragona*, 14 de setembre de 1934.
24. *Ibid.*, 17 d'octubre de 1934.
25. Rafael BENET, "El Taller-Escola de Pintura i Escultura de Tarragona", *La Veu de Catalunya*, Barcelona, 9 de febrer de 1936, p.11.
26. Rafael BENET: "El Taller-Escola de Pintura i Escultura de Tarragona", *Catalònia*, 12 de febrer de 1936.
27. Joan SACS, "De la Nova Tarragona republicana. Una Escola Model", *Diari de Tarragona*, 7 de març de 1936.
28. Enric BAIXERAS I SASTRE, "Art a Tarragona (1939-1952)", dins *La província de Tarragona durant el franquisme (1938-1976). Política, cultura i societat*, Tarragona, Centre d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 1996, p. 131.
29. *Diari de Tarragona*, 9 de desembre de 1934.
30. "La notable conferencia de Josep M. Capdevila a l'Ajuntament", *Diari de Tarragona*, 13 de desembre de 1934.
31. *Diari de Tarragona*, 16 de desembre de 1934.
32. *Ibid.*, 22 de desembre de 1934.
33. *Ibid.*, 29 de maig de 1935.
34. Per a més informació: J. Busquets O. *Escultures*, Valls, Museu de Valls, 1995.
35. Enric BAIXERAS I SASTRE, "Art a...", *op. cit.*, p. 139-145.
36. Per a més sinformació: *Garcanguera (1912-1963)*, Tarragona, Diputació de Tarragona/Museu d'Art Modern, 2008.
37. Per a més informació: J. L. ARCE CARRASCOSO, Gonzalo Lindín. *Per una abstracció en estat naixent*, Tarragona, Diputació de Tarragona/Museu d'Art Modern, 1991.
38. Per a més informació: *Esteve Nogués i Ivern, 42 anys d'Ofici*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 1985.
39. Per a més informació: Antonio SALCEDO, *Dones artistes*, Tarragona. Diputació de Tarragona (en premsa).
40. Per a més informació: *Miscel·lània Enric Pinet, una paleta màgica*, Santes Creus, Fundació d'Història i Art Roger de Belfort, 1977.
41. Per a més informació: M. Teresa Ripoll, *escultora (1914-1987)*, Tarragona, Diputació de Tarragona/Museu d'Art Modern, 1993.
42. Enric BAIXERAS I SASTRE, "Art a...", *op. cit.*, p. 139-145.
43. Josep CALAF ARAGONÈS, "Record de l'Amic Pinet", dins *Miscel·lània Enric Pinet...*, *op. cit.*
44. Antonio SALCEDO, "Joan Rebull i la seva labor com a docent", dins *Joan Rebull, escultor 1899-1981*, Barcelona, Fundació "la Caixa", 1993, n. 2.
45. F. Xavier RICOMÀ VENDRELL, "Notes d'una vida", dins M. Teresa Ripoll, *escultora (1914-1987)*, Tarragona, Diputació de Tarragona/Museu d'Art Modern, 1993, p. 7.
46. Antonio SALCEDO, *L'art...*, *op.cit.*, p. 81.
47. Els bombardeigs aeris a la ciutat de Tarragona s'iniciaren el 27 de maig de 1937. Vegeu Francisco GONZÁLEZ HUIX, *El asedio aéreo de Tarragona 1937/1939*, Tarragona, Institut d'Estudis Ramon Berenguer IV, 1990.
48. Arxiu Documental MAMT.
49. Antonio SALCEDO, *L'art...*, *op. cit.*, p. 86.
50. *Diari de Tarragona*, 2 d'agost de 1935. Cal destacar l'interès d'Ignasi Mallol per la creació d'un Museu com a eina d'aprenentatge del Taller-Escola reflectit també a "La ampliació de l'Escola-Taller d'Art de Pintura i Escultura. El Museu d'Art Modern", *Diari de Tarragona*, 17 de juny de 1936. En aquest article Ignasi Mallol va més enllà del Museu de reproduccions com a eina de treball per al Taller-Escola i proposa la creació d'un Museu d'Art Modern a la ciutat de Tarragona, a Casa Castellarnau, en la que es contemplava la presència dels "ultramoderns", com Picasso i Dalí.
51. Algunes paperetes de les signatures les va reutilitzar el Dr. Pere Batlle com a fitxes del Museu Diocesà.
52. *Diari de Tarragona*, 26 de maig de 1936.
53. Josep de RECASENS, "Del viatge dels alumnes del Taller-Escola de Pintura i Escultura de la Generalitat de Catalunya", *Catalònia*, 19 d'abril de 1936.
54. Arxiu Documental MAMT.
55. M. Dolors CABRÉ MONTSERRAT, "El pintor Ignasi Mallol", dins *Recull Ignasi Mallol i Casanovas (1892-1940)*, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, Tarragona, 1991.
56. "L'ampliació de l'Escola-Taller de Pintura i escultura. El Museu d'Art Modern", *Diari de Tarragona. Els Dies i els Fets*, 17 de juny de 1936.
57. Antonio SALCEDO, *L'art...*, *op. cit.*, 70-76.

58. Arxiu Documental del MAMT. «Proyecto de edificio para la Escuela-taller de Pintura y Escultura de la Generalidad de Cataluña. Memoria descriptiva y justificativa del proyecto de Taller – Escuela [Sic] de Pintura y Escultura de la “Generalitat de Catalunya” en Tarragona».
59. Enric BAIXERAS I SASTRE, “Art a ...”, *op. cit.*, p. 131: «El Taller-Escuela de Tarragona respongué, en efecte, a la naixent energia i a l'expectativa de la recent autonomia política. S'ajustà al dissenyi catalanista, confiat des d'inicis de segle a les arts plàstiques: encoratjà l'adhesió a la imatge diferenciada proposada coma signe del país, sublimà l'art antic, l'art de museu; concordà amb la tradició catalana ajustada pel Noucentisme, i proposà d'exemple les obres d'art obedients a la consigna».
60. Avui carrer del Gasòmetre.
61. Detall del pressupost: Pavelló B: 65.417'69 pessetes; Pavelló C: 43.852'07 pessetes; Pavelló D: 151.377'72 pessetes; Ajardinament: 26.000 pessetes; Execució material: 286.646'48 pessetes; Imprevistos: 2.866'46 pessetes; Projecte i direcció 3%: 8.599'38 pessetes; Aparellador: 2.579'81 pessetes; Benefici industrial i interès capital: 25.798'14 pessetes, i Despeses subasta: 5.732'92 pessetes.
62. Pavelló B: 100.015'15 pessetes; Pavelló C: 73.181'50 pessetes; Pavelló D: 25.000 pessetes, i Ajardinament: 33.000 pessetes.
63. DOGC, núm. 195 (14 de juliol de 1937), p. 172.
64. P. CATALÀ, “El Taller-Escuela de Tarragona”, *Nova Iberia*, núm. 3 i 4 (1937).
65. Lluís de SALVADOR, *Tarragona sota les bombes. Crònica d'una societat en guerra (1936-1939)*, col. Memòria del segle XX, 5, editat per Elena Virgili, Cossetània, 2005.
66. Jaume MASSÓ CARBALLIDO, *Patrimoni en perill. Notes sobre la salvaguarda dels béns culturals durant la guerra civil i la postguerra (1936-1948)*, Reus, Edicions del Centre de Lectura, 2004, p. 22.
67. DOGC, núm. 291 (17 d'octubre de 1936), p. 229.
68. Jaume MASSÓ CARBALLIDO, *Patrimoni en perill ...*, *op. cit.*, p. 31-32.
69. Lluís de SALVADOR, *Memòria relativa als bombardejaments soferts per la població de Tarragona*, Fons Lluís de Salvador, Hemeroteca Municipal de Tarragona.
70. Francisco GONZÁLEZ HUIX, *El asedio aéreo ...*, *op. cit.*, p. 106.
71. Ignasi Mallol Casanovas ..., *op. cit.*, p. 19.
72. Francesc ROIG, *Salvador Martorell ...*, *op. cit.*, p. 26.
73. Arxiu Documental MAMT.
74. Jaume MASSÓ CARBALLIDO, *Patrimoni en perill...*, *op. cit.*, p. 126.
75. Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona. Escola Taller d'Art 1946-1959, R. 103, “Expediente sobre la creación de la Escuela de Arte 1946. Memoria sobre la Fundación de la Escuela-Taller de Arte”.